

Milieurampen worden verschillend bekeken en behandeld

De bril van het nieuws

Wolter Blankert

(Foto: Wikimedia)

In juni dit jaar werd het nieuws wekenlang beheerst door het olielek in de Golf van Mexico. President Barack Obama maakte de oliemaatschappij British Petroleum (BP) bijna dagelijks verwijten en hamerde erop dat die de schade volledig zou moeten vergoeden. Een goed principe, maar uiteenlopend toegepast, aldus Wolter Blankert. BP bestreed dat principe overigens niet en reserveerde hiervoor 30 miljard dollar.

Volksvertegenwoordigers, de pers en gewone Amerikanen spuiden wekenlang hun gal over de schandelijke nalatigheid van de Britse oliemaatschappij BP. Daarbij konden ze rekenen op de bijval van de publieke opinie buiten de Verenigde Staten, zelfs in Engeland. Toch maakt het in de internationale betrekkingen een groot verschil uit welk land de dader afkomstig is en vooral in welk land de milieuramp zich afspeelt.

Bhopal

De ergste milieuramp van menselijke makelij, althans met de meeste dodelijke slachtoffers, was de ramp in Bhopal in India. In 1984 ontsnapte daar bij het Amerikaanse bedrijf Union Carbide een gifwolk, als gevolg van rigoureuze doorgevoerde bezuinigingen op het veiligheidssysteem, afgedwongen door het moederbedrijf in de Verenigde Staten. Die gifwolk doodde onmiddellijk minstens 2.000 mensen, en mogelijk een veelvoud daarvan. Tienduizenden personen vertoonden in de jaren daarna ernstige ziekteverschijnselen, zoals afwijkingen bij de geboorte en kanker, vaak gevolgd door een vroege dood. Na twintig jaar werd het totale dodental op circa 15.000 gesteld en het aantal invaliden of chronisch zieken op 200.000. Meteen na de ramp stelde de Amerikaanse overheid alles in het werk om de verantwoordelijkheid van Union Carbide te bagatelliseren: de lokale managers zouden fouten hebben gemaakt en het gebeuren zou vergelijkbaar zijn met een natuurramp. De Amerikaanse directeur, die meteen na de ramp de benen naar zijn moederland nam, werd vervolgd noch uitgeleverd, ondanks herhaalde en dringende verzoeken daartoe van Indiase zijde.

De rechtbanken in de Verenigde Staten, die bij klein ongerief al gauw miljoenen als smartengeld toekennen, vonnisten eenstemmig dat zij onbevoegd waren, met als motivatie dat de slachtoffers Indiërs waren en geen Amerikanen. Union Carbide sloot de fabriek en stelde de overheid voor de keuze genoeg te nemen met een half miljard dollar of jarenlang vruchteloos te procederen. De regering van India koos daarop voor het geld. Union Carbide werd later overgenomen door de chemiereus Dow Chemical, maar die wees elke aansprakelijkheid voor de pas later gesignaleerde

Inwoners van het Indiase Bhopal strijden voor gerechtigheid
(Foto: Wikimedia)

schade af.

De Indiase managers zijn wel aangeklaagd, maar dat proces heeft zich vele jaren voortgesleept omdat de hoofdschuldigen veilig in Amerika zaten. Pas in het voorjaar van 2010 is er definitief vonnis geweest. Daarbij zijn gevangenisstraffen van twee jaar opgelegd. Dit bracht de Indiase publicist Chan Akyia tot het volgende advies aan BP: 'Laat je Amerikaanse medewerkers in de Verenigde Staten veroordelen, geef een fooi en doe Louisiana die boorput cadeau (zoals Union Carbide de gesloten fabriek aan de deelstaat Madhya Pradesh schonk) en klaar is Kees'.

Nigerdelta

Als gevolg van de oliewinning in de Nigerdelta in Nigeria, is daar de laatste twintig jaar een milieuschade aangericht die vele malen groter is dan die in de Mississippidelta door BP. De Brits-Nederlandse oliemaatschappij Shell geldt hier als de grootste boosdoener. Ecologisch gezien zijn beide delta's goed vergelijkbaar, met dit verschil dat de Nigerdelta vele malen dichter bevolkt is. Veel meer vissers en boeren zijn daar dan ook brodeloos geworden en voor een veel langere periode dan langs de Golf van Mexico te verwachten valt. De internationale media besteden er weinig aandacht aan, afgezien van af en toe een documentaire laat op de avond. De regering van Nigeria, het land met verreweg de grootste bevolking in Afrika, stelt zich zeer terughoudend op uit angst dat Shell en mogelijk andere oliemaatschappijen er de brui aan zullen

geven. Shell heeft beterschap beloofd, alle leidingen worden nagekeken en zo nodig vernieuwd, maar van een schadevergoeding aan de gedupeerden is geen sprake. Shell stelt dat de schade zou worden veroorzaakt door de bevolking zelf, die bij het stelen van olie de leidingen vernielt. Een guerrillabeweging, die beweert voor de belangen van de plaatselijke bevolking op te komen, zou zich daar ook schuldig aan maken; naar eigen zeggen pas nadat de slecht aangelegde, lekkende, leidingen - ondenkbaar in westerse landen - voor een milieuramp van ongekende omvang hadden gezorgd. Mogelijk ligt de waarheid hier in het midden, maar zeker is dat de westerse oliemaatschappijen deels verantwoordelijk zijn voor de blijvende vernieling van de leefomgeving, op kolossale schaal, zonder er enige verantwoordelijkheid voor te nemen.

Tsjernobyl

Twee jaar na Bhopal begaf de kernreactor in Tsjernobyl in Oekraïne het. Pas nadat wolken met een hoge radioactiviteit in Scandinavië waren gesignaleerd, werden de sovjetautoriteiten (Oekraïne was toen nog een onlosmakelijk deel van de Sovjet-Unie) gedwongen enige openheid van zaken te geven. De West-Europeanen hielden hun adem in, maar zoals steeds na 1945 bleven zij van serieuze rampspoed gevrijwaard. De echte ramp beperkte zich tot de nabije omgeving van Tsjernobyl, waar veel stralingsslachtoffers vielen (minimaal vele duizenden, maar de schattingen lopen sterk uiteen). Nog steeds ligt het aantal misgeboor-

ten en kankerpatiënten daar ver boven normale waarden, ondanks de volledige ontruiming van Tsjernobyl zelf.

Opvallend is dat van enige claim hier nooit sprake is geweest. De westerse landen begrepen dat je van een kikker geen veren kunt plukken en dat ze beter hulp konden aanbieden dan schadevergoeding vragen. De media-aandacht concentreerde zich op de dreiging voor West-Europa. Toen die mee bleek te vallen, ebde de aandacht snel weg. Wel bleef Tsjernobyl een begrip en liep de animo voor nieuwe kernreactoren sterk terug. Het echte rampgebied kreeg weinig aandacht onder het motto dat het om een typisch geval van sovjetmismanagement ging. Compensatie aan de slachtoffers viel binnen het sovjetsysteem buiten de orde en daarin veranderde weinig toen Oekraïne hiervoor een eigen verantwoordelijkheid kreeg.

BP

Heel anders, zo ziet het er naar uit, zal het de slachtoffers van BP vergaan, waarbij het, afgezien van de twaalf slachtoffers bij de ontploffing zelf, alleen om materiële schade gaat. In de eerste plaats vond de ramp in de Verenigde Staten plaats, zeker op mediagebied nog altijd de navel der aarde. De ramp kende een buitenlands, bovendien heel kapitaalkrachtig bedrijf als veroorzaker. Dat was een bof voor president Obama. Wat had hij moeten eisen als het om een kleine oliemaatschappij was gegaan, die alle hoop op dit ene putje had gevestigd (in de Verenigde Staten zelf bestaan er heel wat van dergelijke maatschappijen)?

Dan had hij moeten vaststellen dat van een kikker geen veren kunnen worden geplukt.

Probo Koala

Nadat het schip de Probo Koala een in Amsterdam geweigerde lading chemisch afval op een vuilnisbelt in Abidjan had gedumpt, bleek het internationale, in Amstelveen geregistreerde afvalverwerkingsbedrijf Trafigura voldoende solvabel om 200 miljoen dollar naar Ivoorkust over te maken om verdere rechtszaken te voorkomen. Zowel de rampzalige gevolgen als de aansprakelijkheid van Trafigura bleken discutabel. Kort na de lozing stierven tien mensen en vertoonden 26.000 personen ziekteverschijnselen. Of dat een gevolg van de bedwelmende dampen van de vuilstort was, kon niemand overtuigend bewijzen. Volgens de autoriteiten in Ivoorkust zelf werd de run op de ziekenhuizen vooral door het uitzonderlijke aanbod van gratis onderzoek en behandeling veroorzaakt. Trafigura leek de verantwoordelijkheid voldoende te hebben afgeschoven, de Probo Koala viel onder een zelfstandige rederij en het vuil werd gedumpt door *Tommy*, een plaatselijke onderneming *met vergunning*.. Dat waren kikkers zonder veren en daarom werd de claim toch bij Trafigura gelegd. Onder internationale druk besloot het bedrijf over de brug te komen, zij het onder protest, met benadrukking dat het geen enkele blaam trof. Dit toont aan dat internationale druk soms meer resultaat heeft dan juridische procedures.

Lessuggestie

Het kan zinvol zijn om deze of dergelijke gevallen aan leerlingen voor te leggen; welke factoren bepalen de aandacht in de media voor een *milieuramp* en is het principe van *de vervuiler betaalt* even vanzelfsprekend als het lijkt? Interessant is ook de vraag waarom in het geval van BP de direct gedupeerden een schade-loosstelling ontvangen, maar bij de ramp in Bhopal en in Ivoorkust het geld naar de overheden daar gaat. Uit de behandeling van dergelijke vragen zal zeker als conclusie naar voren komen dat van een gelijke behandeling van alle wereldburgers nog geen sprake is. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:

w.blankert@maatschappijenpolitiek.nl.